

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XVI.)

„Toto sú mená prvých ľudí, ktorých postavili, stvorili: prvý človek bol Bálám Quitzé, druhý bol Bálám-Acab, tretí Mahucutáh, napokon štvrtý Jqu-Bálám; to sú teda mená našich prvých predkov. Nazývali ich len Tvormi, Stvoreniami: nemali matku, ani otca, my sme ich mohli nazývať iba Ušľachtilí. Neporodili ich ženy a neboli počatí ako synovia; vytvorili ich Budovateľka a Stvoriteľ, rodička a ploditeľ synov. Inak to bol zázrak, že boli stvorení, zázrak, ktorý urobila Budovateľka a Stvoriteľ, rodička a ploditeľ synov, Všemocná a Gucumatz.“

(Z knihy Mayov Popol Vuh)

Niektoré národy si spomínajú na Veľkú potopu veľmi realisticky. V írskej Knihe dobyvateľov sa uvádzajú predkeltské podania o osídlení Írska okolo roku 1200 prnl. Morským ľuďom z potopených Požehnaných/Blahoslavených ostrovov, na čele s kráľom Eremonom a jeho ženou Čajovou kráľovnou Tarou (po nej pomenovali prvé sídlo írskych kráľov, 32 km severozápadne od Dublinu, pôvodne ako Tea-mhair). Sem na Obetný pahorok známy už od roku 2100 prnl. ako prenesený Stred sveta po druhej potope okolo roku 2193 prnl. (neskoršie s kráľovskou pevnosťou Rath na Riogh) priniesla štvrtá imigračná vlna morského národa Tuatha da Danannov pamiatku zo svojej potopenej vlasti – monolitický Kameň osudu/Lia Fail, vedľa ktorého postavili kráľovský trón Forradh. Taktiež „záhadní“ starí bieli Ainovia (Ainu = Ľudia, z ktorých najznámejší je na svete asi americký herec Yul Brynner vlastným menom Taidje Khan /1920 - 1985/ zo Sachalinu), ktorí žijú dodnes na ostrovoch Hokkaidó, Sachalin a Kurilly, hovoria, že Veľkú potopu prežilo len málo ľudí na vrcholoch hôr (osteologické nálezy ich príbuzných spred 9330 - 9380 rokov sa našli v roku 1996 v Kennewicku v štáte Washington, neskoršie v Britskej Kolumbii a v Polynézii). Belošký a popotopný pôvod majú aj Hmongovia (dnes asi 6 mil. Miaov) obývajúci územia čínskych provincií Chu-pej a An-chuej už v 2. tisícročí prnl., ktorí sa sem prísťahovali po Veľkej potope a vytvorili vyše 3 000 rokov trvajúce racionálne (trvalo udržateľné) poľnohospodársko-remeselné neštátotvorné vidiecke osídlenie (oveľa neskoršie pod tlakom Číňanov migrovali aj do Laosu, Vietnamu a Thajska, kde si tiež udržali značnú populačnú izolovanosť, kultúrnu autonómiu a animistické náboženstvo).

Belosi sa v čase morských potôp objavili aj v rôznych častiach Amerik. Juhoamerickí Indiáni spomínajú svetlovlásového **Marerewana** so sivými očami, ktorý sa zachránil so svojimi druhmi pred morskou potopou na veľkom plavidle (občas sa dodnes medzi Aravakmi vyskytnú blondíni). Na brazílske pobrežie sa vyloďil aj svetlovlásy a sivoooký bradatý vodca utečencov pred potopou zo zaoceánskeho ostrova, nazývaný domorodcami **Payetome** – Operený had, ktorý sa stal ich učiteľom a veľkým kúzelníkom/šamanom. Mandanovia zo Severnej Dakoty si na námestí vo svojom stredisku postavili akýsi trojmetrový sud – plavidlo Okipa s uloženými pamiatkami Ech-tech-ka na Veľkú potopu, ktorú prežil ich hrdinský praotec – **Nu-mohk-muck-a-na/Prvý biely muž**. Na jeho počesť sa konajú pri ňom slávnosti Okipa s rituálnym tancom bielych mužov. Čejeni/Chyeni rozprávajú, že priblíženie k pevnine počas potopy spôsô-

benej bohom Maheo tento „indiánsky Noe“ zistil, keď sa ním vypustená holubica vrátila na plavidlo s vírbovou ratolestou. Koniec Veľkej potopy pripomína mandanská slávnosť Mee-nee-ro-da-ha-sha/Opadávanie vôd pri lakolite Medvedia hora/Bear Butte/Mato Paha/Nowah´wus/Noahvose v Južnej Dakote. Kmene Koryakov, Chuckcheev a Kamchadalov prvého bieleho muža, ktorý doplával po potope k ostrovu Vancouver a stal sa ich praotcom, nazvali **Quikinna´qu**. Abiponovia, vyvraždení Španielmi, vyznávali bieleho boha a praotca **Queeveta**. Delawari sa považujú za potomkov bieleho **Powaka** zo zaoceánskej vlasti. Podľa neho si najstarší Algonkinovia dlho zachovali populačnú izolovanosť a hovorili Nezmiešani/Praví muži/Lenni-Lenapeovia. Svoju pravlasť nazývajú Mu-Heku-Nuk/Miesto s nepokojnými vodami. Svetlovlási boli aj predkovia Acomov, ktorých priviedol k východným severoamerickým brehom beloch **Tiamuni**. Karibovia považovali Španielov najskôr za potomkov ich praučiteľa - svetlovlásého bradatého šamana Ta-Mu.

Podľa 27. stély z Yaxchilanu, 11. stély z Piedras Negras a reliéfu Chrámu bojovníkov v Chichén Itzá fúzatí, bradatí a bieli predkovia Mayov – **Halach-Unicob/Veľkí muži-vládci** (maysky Ah-Auab/Bieli muži/Cudzinci) priplávali na loďoch na Yucatan z potopeného atlantického kráľovstva – Zemi hojnosti (raja) Tutulxiu. Yucatanští Itzovia nazývali potopený pradomov v Atlantiku aj Tayasal. Najskôr z neho počas Veľkého príchodu priplával asi 11. augusta 3110 prnl. mayský praotec „Biely muž“ a učiteľ nazývaný aj „Had z východu“ **Itzamna** s „Bielou pani“ – ženským božstvom záplav znázorňovaným s hadom na hlave **Ixchel** (ju a neskoršie jej aztécku podobu Coyolxauqui symbolizovala krištáľová lebka) na ostrov Cozumel, kde sa dodnes zachovali zvyšky jeho chrámu (na obrázku s. 74 *Drážďanského kódexu*, nájdeného v roku 1739 vo Viedni, táto dvojica ničí svet potopou). Podľa zbierky mayských ústnych tradícií *História Zozilu* k tomuto ostrovu priplávali cudzinci, ktorých viedol **Chumael-Ah-Canule/Prvý** po potope, aby následne na Yucatan postavili alebo dobovali vyše 150 miest, vrátane Chichén Itzá a Uxmalu. Kým Itzamnu znázorňujú Mayovia ako veslujúceho belocha s plnofúzom, ďalšieho mladšieho bieleho učiteľa s plnofúzom **Kukulcana/Opereného hada** ako postavu Atlása podopierajúceho nebo (jedného zo štyroch Bacabov určených svetovými stranami). Tento učiteľ Mayov priplával k mexickému pobrežiu počas Malého príchodu v roku 1198 prnl. tiež po zániku jeho vlasti v Atlantiku (podľa *Drážďanského kódexu* Mayov bohovia podopierajúci Zem ušli pred Vodou na zemi/ potopou Haiyococab) a po svojej misii končiacej roztopašnosťou odplával, avšak smerom na západ do Pacifiku. Sochy mayského boha dažďa **Chac Moola**, charakterizujú okrem osobitej prirkče-

Prilba z tumbagy (Quimbayský poklad)

nej polohy modré oči a asi svetlá pleť (**Chac** vystupuje ako „mayský Atlas“). Mayovia uvádzali, že mesto Mu-tul založil Biely muž z Mu/**Zac-Mu-until**. Výrazom Mu-luc (Zaliate Mu) označovali potopu. V 365-dňovom roku Haab šiesty deň v mesiaci (z 20 dní) volali Mu-luc a pätnásty mesiac (z 18 mesiacov) Mu-an, známy slávnosťami kakaa. Podľa knihy Mayov kmeňa Quiché *Popol Vuh* Veľký otec **Nacxit** z atlantickej ríše Patulan-Pa-Civanu daroval **Bálám-Quitzeovi**, vodcovi múdrych božích služobníkov, resp. obetníkov **Nahualov/Starcov/U Mamae**, pred plavbou na Yucatan magický krištál Giron-Gagal ako symbol moci (takýto Kameň plniaci všetky túžby – Chintamani/Cintimani podľa východoázijských legiend vlastnil pôvodne morský boh Makara v podobe šarkana alebo delfína). Kniha uvádza „...prišli cez more od východu slnka... priniesli nám po mori rukopisy z Tuly...“ Za ekvivalent Kukulcana asi považovali **Gucumatza** (podľa knihy *Popol Vuh* tiež hrdinu potopy), ktorý priplával cez More vychádzajúceho slnka na Yucatan. Mayovia z Tabasca a Chiapasu svojho bieleho svetlovlásého učiteľa, ktorý s rodinou a nasledovníkmi pristál na veľkej lodi v lagúne Terminos, ustanovil vládu, šíril poznatky medicíny, astronómie a staviteľstva, nazvali **Votan**. Priplával z východu z ostrovného Kráľovstva hadov Valum a informáciu o sebe, katastrofe a Piatom veku uložil v Palenque (tento záznam na zlatých platničkách bol vraj odtiaľ prenesený do Chrámu jaguára v Teotihuacáne). Podľa kmeňa Chiapenesov bol Votan vnukom muža, ktorý sa so 7 rodinami zachránil v lodi pred Veľkou potopou, ktorú Aztékovia volali Atemoztli/Padajúce vody (ich predkov z potopeného atlantického Rákosového miesta Aztlanu, odkiaľ pochádzala aj bohyňa Chalchiuhtlicue, na pevninu priviedol Huitzilopochtli, budovateľ Tenochtitlánu). Prekvapuje, že **Wotan/Wodan** bol aj prastarým hlavným bohom a učiteľom múdrosti v severskom panteóne v sídle Asgaard v paláci Valhalla, ktorého pôsobnosť zaniká po Veľkej potope (podľa *Súmraku bohov/Ragnaröku/Die Götterdämmerung*). Podľa nórskych ság *Hyndluljod* praotca a učiteľa ľudí, bieleho boha **Heimdalla** zrodila dcéra oceánu Atla. Do mora sa vrátil aj dobrý veľký kúzelník **Vodun** - učiteľ obyvateľov západoafrického pobrežia. V Benine sa však prvou kráľovnou stala múdra **Amma**, ktorá

sem priplávala po morskej potope v prvej imigračnej vlne. Druhú imigračnú vlnu viedol **Mangala**, zakladateľ kráľovskej dynastie. Okolo roku 1200 prnl. priplávala z atlantického ostrova postihnutej environmentálnou katastrofou k brehom Guinejského zálivu zástupkyňa morského ľudu - kráľovská **Nana Buluku** s manželom Wulbarim. Stali sa liečiteľmi, učiteľmi a uznanými vládnymi domorodcov v kráľovstve Aja. Hausaovia v Nigérii spomínajú, že na jej pobrežie priplával okolo roku 1200 prnl. morský ľud na čele so **Sa Na Duniyaom**. Právľádca západoafrických Jurubov - biely kráľ **Obatala** založil s domorodou ženou Oduduwu ich národ a zachránil ho pred potopou spôsobenou Oloronum/Olokunom (ekvivalentom Poseidóna). Jeho svätým mestom - pútnickým centrom sa stalo nigérijské Ife so štvormetrovým obeliskom Opa Oran Yan v tvare trojzubca s nápisom. V jeho svätyni Ebo-Olokun, asi 3 km severne od Ife, objavil nemecký archeológ Leo Frobenius v roku 1910 bronzovú bustu s nečernošskými črtami ako predpoklad kontaktu s kultúrami starovekého Stredomoria (ďalšie busty asi božských oniov a ich žen tu objavili roku 1938). Podľa bantuskej tradície dvaja bieli muži **Ova-hererovia** prišli do juhozápadnej Afriky, aby tu zachránili obyvateľov na vrcholoch hôr pred potopou. „Hotentotský Noe“, nazývaný **Heitsi-Eibib**, v plávajúcom dome s ľuďmi a zvieratami sa zachránil pred potopou na vrchoch západnej strany pobrežia mysu Dobrej nádeje.

Moriiorovia beloškého pôvodu z ostrova Chatham, východne od Nového Zélandu, hovorili anglickým moreplavcom v 18. storočí o svojom pôvode z potopenej veľkej ostrovnej ríše. Maorovia na Novom Zélande v súvislosti s potopou spomínajú ušľachtileho hrdinu Tafaki (niekedy aj ako pôvodcu potopy) a odvodzujú svoj pôvod od belochov morského národa **Pakahakeha/Pakeha** z potopeného kráľovstva Haiviki. Najstarším doloženým novozélandským predmaorským národom s bledou pokožkou bol namornický ľud zo západu - **Urukehovia/Waitahaovia/Wai-ita-hanuovia**, ktorým sa prisudzuje výstavba cca 2,4 m vysokého a stromami zarasteného megalitického Kaimanawaského múru (pyramidálnej stavby zo štvortnových blokov ignimbritu s rozmermi 1,8 x 1,5 m, dovážaných z 5 km vzdialeného náleziska) južne od jazera Taupo na Severnom ostrove. **Maorovia** ruiny takýchto megalitických stavieb najstarších osadníkov (predpolynézskej kultúry Waitahas) spreď 2000 rokov nazývali At-ia-Mu-ri a vzácny Zelený kameň (jadeit) ako Kameň z Mu/Puna-Mu/Pounamu. Moundy, obradné stavby a petroglyfy sa našli aj na ostrove Mu 'a v súostroví Západná Samoa. Podľa Kaion na Novej Guinei megalitické stavby na tomto ostrove postavili ich predkovia a učítelia - obrovití **Ne-Muovia**. Havajské mýty uvádzajú, že staviteľmi najstarších megalitických stavieb boli svetlovlasí **Muovia**. Podľa **Chimuov/Deťi Mu**, ktorí na čele s moreplavcom a ryšavým vládcom **Tayacana-Mu** založili po potope okolo roku 900 n. l. v Peru predinckú civilizáciu Chimor, najstaršiu andskú civilizáciu rozvinul kráľ **Naymlap** po príchode okolo roku 3100 prnl. Možno po nej ostala najstaršia lokalita v Andách so spracovaním medi a zlata **Muyw-Mogo/Muyy-Mogo** v doline Andahualas (cca 1628 prnl.), kde objavili 3 440 rokov starú kamennú misu s plátkami zlata a taviacim náradím. Chimuanci, ktorých ríša sa tiahla až 1 600 km pozdĺž pacifického pobrežia, prevzali vyspelú mochickú kultúru a jej znakové písmo pallares. V doline Moche vybudovali na jej základoch asi najväčšiu mestskú aglomeráciu Chan-Chan (dnes archeologický areál ako svetové dedičstvo) tej doby v Amerike (cca 100 km²), zloženú z 10 štvrtí (*ciudadela*)

opevnených 14 m vysokým kamenným múrom. Ostatné múry nepresiahli výšku 8 m. Stavali 6 až 18 m široké spevnené cesty a asi na náboženské účely pyramidálne huaky na vrchole s pozorovacími a obradovými plošinami. Tri sa zachovali aj v Chan-Chane (Křiazova, Dračia a Duhová). V každej štvrti sa okrem vyzdobených palácov, domov, hospodárskych budov a záhrad nachádzali dve nádvorja, cintorín a kamenná vodná nádrž na 75 000 hektolitrov vody privádzanej vodovodnou sústavou dlhou vyše 100 km z horného toku rieky Moche. Na vlyse v tzv. Guvernérovom paláci zobrazení potopené mesto s pyramídami, nad ktorými plávajú ryby. Pamiatky sa zachovali aj v chimuánskom meste Pacatna-Mu s mochickou a huarskou kultúrou (cca 200 prnl. - 1000 n. l.) na území s asperskou tradíciou (3000 - 1800 prnl.).

V Kolumbii biely muž s plnofúzom nazývaný **A-Mu-Ra-Ca/Had Ra z Mu** (kráľovský titul len Had) so skupinou belochov (po príchode z kráľovstva na zaplavenom ostrove A-Mu-ru/Západnej zeme) liečil, vybudoval prvé kamenné mesto, zaviedol nové náboženstvo a naučil domorodcov obrábať pôdu. Chibchasovia/Chibchovia/Čibčovia v Kolumbii a v Paname tiež spomínajú na príchod múdreho bieleho bradatého muža/svetlovlasého obra ako učiteľa z východu **Bochica/Bočika**, ktorý sa nazýval Sua - Slnko (neskôr sa stal bohom planéty Venuša spolu s bohyňou Chia/Huntaka). Predtým niesol nebeskú klenbu, kým ľudstvo nepotreštal za hriechy zapřičinením environmentálnej katastrofy (podľa inej verzie potreštal démonického Chibchacuma ako jej pôvodcu). Zakladateľa prvej kolumbijskej civilizácie nazvali aj **Muiskas/Biely muž s plnofúzom (Zue)**, podľa ktorého sa Čibčovia premenovali na Muiskov/Muiskasov (možno odvodené od Musaeus, podľa Kritia tiež meno atlantského kráľa), pričom často spomínali na Veľkú potopu. Pred odchodom menoval radu štyroch náčelníkov, ktorá mala riadiť krajinu a v nej žijúce kmene v súlade s jeho učením. Muiskasovia verili, že sa vráti (obdobne ako iné národy očakávali príchod „mesiáša“), pričom aj vodcu Španielov, hľadajúcich bájne El Dorado, považovali za neho. Podľa tradícií sa tento praotec Muiskov, prezývaný aj Pozlátený (**Noa**), zahaloval do modrého rúcha, aké údajne nosili Atlanfania alebo

Tuarégovia. Ešte po príchode Španielov sa na počesť príchodu bieleho praotca Noa uskutočňoval pri meteoritovom posvätnom jazere Laguna de Guatavita severovýchodne od Bogoty (za posvätné jazerá pokladali aj Iguaque, Siecha, Tota a Chingaza) „obrad Guatavita/rituál Pozláteného muža“, pri ktorom dedič trónu natretý živou moque a posypaný zlatým práškom musel z člna z trstia a dreva (Balsa Muisca) obetovať drahocennosti a následne priplávať k brehu jazera, aby sa zlato z neho symbolicky zmylo. Ako praotcovho potomka ho po vystúpení na druhom brehu odeli do modrého rúcha. O získanie pokladov z jazera sa spočiatku španielskej kolonizácie pokúsili: v roku 1545 Hernán Pérez de Quesada čerpaním pomocou tisícov Indiánov a znížením hladiny o 3 m a v roku 1580 kupec Antonio de Sepúlveda prerazením jeho brehu a znížením hladiny o 20 m. Na odkrytom dne zozbierali mnoho zlatých predmetov a smaragdov. Postupne našli aj ďalšie artefakty. Ostatné poklady na dne jazera pred potápačmi však chráni 20 m hrubá vrstva bahna.

Kultúra Muiskasov cca z 3. storočia prnl. v oblasti Tunja severne od Bogoty zahŕňa ceremoniálne miesta **Cojines del Zaque** a **Pozo de Donato** s posvätnými vodami a severozápadne od mesta Villa de Leyva v rovnomennom archeologickom parku observatórium **El Infernito**, doplnené falickými a cylindrickými monolitmi (30) v archeologickom parku Moniquira. Išlo o obradné miesto (Observatorio astronómico de Saquenzipá asi z roku 2880 prnl.), ktoré Muiskasovia zdedili po svojich predkoch - posluch boha slnka/svetla Chininigagua. Na ploche 34,4 x 11,6 m sa zachovali zvyšky stavby, ktorej stĺpy dosahujú výšku 3,40 m na zemou (v centre spadnuté až 6,8 m o obvode 2,75 m). Pôvodne tu stálo len po štyroch stranách 76 menhirov (dnes len 24). Spolu s 8,12 m dlhým kamenným falusom a ďalším o dĺžke 5,8 m pripomínajú menhirové megalitické centrum Crucuno (34,2 x 25,7 m s 22 menhirmi) v Bretónsku. Pri meste Faca v Archeologickom parku Facatativá prezentujú Muiskasovia svoju kultúru obrazcami a symbolmi (miestami pripomínajúcimi „vzorce z organickej chémie“) na skalných stenách **Piedras de Tunja/Kamene z Tunje** (mnohé už zničili milenci a návštevníci spomienkovými maľbami a rytinami). Neďaleko posvätného jazera Laguna del Tota natrafil roku 1537 Gonzalo Jiménez de Quesada na veľkú kruhovitú štruktúru **Sogamoso/Suamox/Sugamuxi/Chrám slnka**, ktorá sa spolu s rituálnymi kúpeľami pri prameni stala súčasťou Museo y Parque Arqueológico.

V roku 1975 v hornej časti povodia Buritaca Río objavil (podľa informácie od otca Florentina Sepúlveda, získanej od starého Indiána kmeňa Kogi) v prelese staré mesto Julio César Sepúlveda (v ňom ho zastrelili jeho spoločníci), ktoré pomenovali Inferno Verde (archeológmi nazvaná Buritaca 200). Postupne odkryli v tomto „kolumbijskom Machu Picchu“ (staršom a desaťkrát väčšom) asi 150 terás od vchodu v nadmorskej výške 900 m do 1 300 m v Sierra Nevada de Santa Marta. Pod názvom **Ciudad Perdida/Teyuna/Stratené mesto** sa stalo základom spoznávania vyspelej tzv. Tayronskej kultúry datovanej do 5. - 8. storočia n. l. s množstvom kamenných sídiel, schodísk, kruhových a iných štruktúr, zavlazovacích kanálov, cestných mostov, vyše 2 000 km upravených ciest, nálezov hutníctva medi a zlata a ďalších artefaktov (umiestnených do Museo Arqueológico Tayrona v najstaršom kolumbijskom meste Santa Marta) metalurgov Tayronov (tairo = liať kov) - predkov kmeňa Kogi/Kogul (Kagábov) a Ijka/Ika (Arhuacos). Patrili k národom, ktoré najdlhšie (po roku 1501 vyše 75

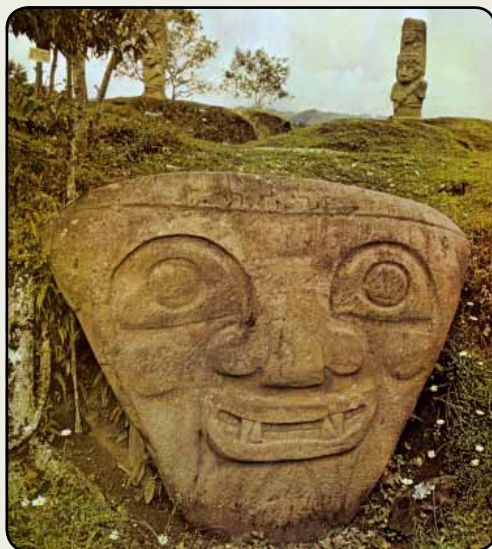

Boh dažďa Chac Mool zo Chichén Itzá

rokov) dokázali vzdorovať španielskym konkvistádorom. Dnešní Kogiovia sa považujú za deti pramatky Gautéovan – stvoriteľky slnka a života. Kultúru im však priniesli z neba štyria čarodejníci v maskách, s ktorými sa dokázali rozprávať aj po ich zložení (ich potomkovia sa stali kňazi a vládari nazývaní „mama“), s nimi učiteľ Nivaleue a ničiteľ chladom Namsau. Kňazmi „mama“ sa mohli stať len mládenci, ktorí prežili 9 rokov v absolútnej tme v celibáte a v rozjimaní, o polnoci s podávanou nekrvavou prevažne vegetariánskou potravou. Zvýšila sa tým údajne ich citlivosť pozorovať a vnímať javy a veci tak, ako to iný človek nedosiahne. Ďalšie staré mesto s kamennými cestami (*caminos de piedra*) chráni v Národnom parku

leko v *Alto/Loma de Segovia* (28 hrobiek). Podzemné vymaľované komory s urnami, kupolovým stropom a až so 7 výklenkami podopieranými piliermi možno dosiahnuť po točitých schodoch. Okolité antropomorfné i zoomorfné sochy z vulkanickej horniny dosahujú výšku 1 až 2,5 m. Väčšinu sôch však našli v okolí *San Agustina* (prevažne z obdobia 500 prnl. – 800 n. l.) v lese *Bosque de las Estatuas* (37) a na štyroch *Las Mesitas* (A až D) s valmi, terasami a hrobkami. Ceremoniálnym centrom tu bolo *Fuente de Lavapatas*, kde labyrint kanálov, nádrží a vyše 30 obrazcov vytesaných do skaly tvoril asi rituálne miesto alebo zlievarenské zariadenie na ploche cca 300 m², obdobné ako v 2 800 km vzdialenom a väčšom bolívijskom

druhej strane povodia ide o nálezišká *La Chaquira* s basreliefom, *La Pelota*, *El Purutal*, *El Tablón*, *El Jabón*; ďalej *La Parada*, *Quinchana*, *Quebradillas* a *Naranjos* pri Ríu Sombrierillos. Oblasť *San Agustina*, ktorú urputne bránili bojovní Páezovia, tvorí jediné juhoamerické rozvodie medzi Karibským morom (povodie Ríu Magdalena), Tichým oceánom (povodie Ríu Patia) a Amazóniou (povodie Ríu Yaro), čo znamená, že jeho tvorcovia museli mať značné geografické a hydrografické znalosti, ktoré španielski a portugalski kolonisti nadobudli až niekoľko storočí po Kolumbovi. Zaujímavosťou tiež je, že Kolumbus z tretej výpravy a Alonso de Hojeda z druhej kolumbusovej a prvej vlastnej výpravy do Nového sveta, na ktorú zbral prešibaného Florentána Ameriga

Pueblito. Artefakty z tumbagy reprezentujú aj kultúru ľudu Sinú/Zenú z doliny *Río Sinú* (1. storočie n. l.), sústredené dnes najmä v Museo del Oro y Arqueología v Cartagene. Ďalšie pochádzajú z archeologickej lokality *Quimbaya* na Ríu Cauca v Museo del Oro v Manizales, v Museo Precolombino a Museo Quimbaya v Armenii. Významnými sú aj archeologické lokality *Tolima* na strednom toku Ríu Magdalena a *Calima* na Ríu Cauca v dolinách Dagua a Calima (vyššie Cauca až San Agustín). Väčšinu artefaktov uložili do Museo Nacional, Museo Arqueológico a Museo del Oro (vyše 33 000 zlatých zbierkových predmetov) v Bogote; ostatné do Museo del Río Magdalena v Honde a do Museo Arqueológico a Museo del Oro v Cali (z kultúry Calima), taktiež do múzeí v Neive a Dariéne (členené do troch skupín Ilima, Yotoco a Sonso z obdobia 2000 prnl. až 16. storočia n. l.). Dopĺňajú ich nálezy zo *San Agustina* a *Tierradentro* (pozri ďalej) umiestnené prevažne v Museo de Historia Natural v Popayáne a z archeologickej lokality *Nariño* (medzi Ipiales a ekvádorským Tulcánom) v Museo del Oro v Pasto. Archeologická lokalita *Tumaco* pri rovnomennom meste na hranici s Ekvádorom dokazuje kontakty s kultúrami v Kostarike až Mexiku (10. storočie prnl.). Z roku 3000 prnl. pochádza nálezisko *Puerto Hormiga* pri Cartagene.

Medzi najvýznamnejšie archeologické náleziská (dnes súčasť svetového dedičstva; *podrobnejšie* v *J. Klinda: Svetové kultúrne a prírodné dedičstvo, 2000, s. 210 - 211*) so sochami, menhirmi a hypogeami v Kolumbii patria v *Národnom archeologickom parku Tierradentro* (asi z obdobia 870 prnl. – 630 n. l. v departemente Cauca) pri meste *San Andrés de Pisimbalá* lokality *El Duende* (4 tomby), *Alto de San Andrés* (5 hrobiek), *El Tablón* (10 sôch). Vykrádači hrobov, resp. hľadači pokladov (*guaqueros*) objavili viac menších hrobiek v blízkom *Alto/Loma del Aguacate* a neďa-

El Fuerte. Najstaršie nálezy so sochou „zapisovateľa v prilbe“ pochádzajú z *Alto de Lavapatas*. Od roku 1941 nálezisko 2,5 km západne od *San Agustina* (v departemente Huila) predstavuje archeologický park (78 ha), od roku 1993 ako súčasť národnej archeologickej pamiatky o výmere viac ako 500 km², zahŕňajúcej 20 archeologických nálezísk a 3 zaujímavé lokality (z obdobia od 3300 prnl. až po začiatok španielskej nadvlády v roku 1608 n. l.) s megalitickými stavbami, kruhovými mohylami o priemere cca 25 m, monolitickými stélami, metalurgiou zlata (zliatiny *tumbaga*) od 1. storočia prnl. a najväčšou zbierkou monumentálnych kamenných sôch v Južnej Amerike (viac ako 328). Objavil ich a v roku 1758 v knihe *Maravillas de la Naturaleza/Zázraky prírody* popísal španielsky mních Juan de Santa Gertrudis. Z megalitov upúta napríklad 4,38 m dlhá, 3,60 m široká a 30 cm hrubá kamenná platňa umiestnená na 2,5 m vysokých menhiroch. Megalitické pamiatky sa zachovali aj neďaleko na *Alto de los Ídolos/Kopci modiel* (20 ha) – zarovnanej náhornej plošine v tvare podkovy (s kamennými sarkofágmi, až 5 m vysokými sochami, dolmenmi, šachtami, menhirmi a mohylami) a za dedinkou *San José de Isnos* na vzdialenejšom *Alto de las Piedras/Kopci kameňov* (10 ha) s pomalovanými hrobovými komorami, sochami a kamennými doskami. Blížšie k Ríu Magdalena objavili zvyšky kultúr na lokalitách *Alto de las Guacas* a *Alto del Mortiño*. Na

Sochy zo San Agustina

Vespucci (1454 - 1512), spomínajú domorodcov Amerikou (možno Amuracov), ktorí nemohli byť pomenovaní podľa Vespucciho. Ten až po svojom návrate do Európy pútať uvidel novovsvetské objavy v cestopise s antidatovaním a nemeckému geografovi Martinovi Waldseemüllerovi (asi 1470 - 1520), ktorý následne použil názov Amerika asi podľa neho (Amerigova zem, prenesene Terra America) vo svojej mape z roku 1507; po ňom v roku 1538 pre celý kontinent flámsky kartograf Mercator/Gerhard Kremer (1512 - 1594). Predkolumbovský pôvod má údajne aj názov územia Amerisque v Nicaragua. A možno Amerika bola už po potope a pred rokom 1507 Amerikou. Podľa *Codex Troano/Codex Tro-Cortes*, ktorý dovezol do Španielska osobne Cortéz a objavili ho až v roku 1866 v knižnici Dona Juana de Tro y Ortolano, „... *dňa 11. Muluc začalo sa strašné zemetrasenie...*“ Čo ho spôsobilo nevieme – kométa, pád meteoritu do oceánu, výbuch sopky...? V argentínskej časti Gran Chaca spomínajú Indiáni, že pred Veľkou potopou sa prihnala búrka s bleskom, po ktorom pršali kúsky ohňa a vytvoril sa na oblohe čierny mrak. Čo nasledovalo a čo nás možno tiež čaká?

„Trúbenie štyroch anjelov: zničenie tretiny prírody

Zatrúbil prvý. Nastalo krupobitie, oheň zmiešaný s krvou a padlo to na zem. Tretina zeme zhorela, tretina stromov zhorela a všetka zelená tráva zhorela. Zatrúbil druhý anjel. A do mora padlo niečo ako veľký, ohňom horiaci vrch. Tretina mora premenila sa na krv, tretina morských živočíchov zahynula a tretina lodí sa potopila. Zatrúbil tretí anjel. A padla z neba veľká hviezda, ktorá horela ako fakla, a padla na tretinu riek a na pramene vôd. Tá hviezda sa menuje Palina. Tretina vôd premenila sa v palinu a mnoho ľudí zomrelo od vôd, lebo zhorkli.“

(Zjavenie Sv. Jána 8.7. – 8.10.)